

Jan Hellwig (1931 - 2000)

W dniu 6 grudnia 2000 roku odszedł od nas prof. Jan Hellwig, historyk edukacji, nauczyciel akademicki i pracownik naukowy Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Urodził się 16 maja 1931 roku w stolicy Wielkopolski, w rodzinie pracownika kolejowego – Mariana Hellwiga i Marii z domu Morawskiej. Rozpoczął naukę w szkole powszechnej w 1938 roku, przerwana wybuchem wojny w 1939 roku. Kształcenie w polskiej szkole kontynuował już po wyzwoleniu, kończąc najpierw edukację w zakresie szkoły powszechnej, a następnie naukę w znanym poznańskim Państwowym Gimnazjum i Liceum im. I. Paderewskiego, połączoną z równoległym kształceniem w Państwowym Liceum Pedagogicznym. W 1951 roku, na podstawie nakazu pracy, rozpoczął pracę nauczycielską w Piaskach Wielkopolskich, w powiecie gostyńskim. Po roku powrócił do Poznania. Pracował tutaj w szkolnictwie podstawowym i zawodowym. Przez pięć lat pełnił funkcję zastępcy kierownika Szkoły Podstawowej Nr 4.

W 1958 roku ukończył studium nauczycielskie, a w 1959 rozpoczął studia pedagogiczne i historyczne na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uwieńczone uzyskaniem dyplomu w 1963 roku. Jeszcze w 1962 roku powołano Go na stanowisko Kierownika Wydziału Pedagogicznego Zarządu Okręgu Związku Nauczycielstwa Polskiego w Poznaniu, a w roku następnym powierzono Mu także wykłady z przedmiotów pedagogicznych w zakładach kształcenia nauczycieli w Poznaniu i Ostrowie Wlkp.

W 1966 roku podjął pracę w Zakładzie Historii Wychowania Katedry Pedagogiki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, przechodząc następnie wszystkie etapy kariery zawodowej pracownika naukowego – od asystenta do stanowiska profesora uniwersytetu. W 1969 roku uzyskał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, a w 1977 roku – doktora habilitowanego. Podczas pracy na UAM pełnił szereg odpowiedzialnych funkcji, m.in. zastępcy dyrektora Instytutu Pedagogiki UAM (w latach 1979-1982), kierownika Zaocznego Studium Pedagogiki (w latach 1986-1991), kierownika Zakładu Historii Wychowania UAM (od 1991 roku).

Profesor Jan Hellwig podejmował także obowiązki dydaktyczno-naukowe w innych placówkach akademickich: w Państwowej Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Poznaniu, w Akademii Muzycznej w Poznaniu, w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Zielonej Górze. W ostatnich latach swego życia pracował również w jednej z wyższych szkół niepublicznych, które mogły powstać w Polsce w okresie transformacji ustrojowej, w Wyższej Szkole Ekonomiczno-Humanistycznej w Skierniewicach.

Prace badawcze Profesora Jana Hellwiga koncentrowały się wokół problematyki dziejów wychowania XIX i XX wieku, szczególnie wokół dziejów myśli pedagogicznej tego okresu, dziejów kształcenia nauczycieli i zawodowego ruchu nauczycielskiego, dziejów szkolnictwa oraz metodologii historii wychowania. Ważne miejsce w Jego dorobku naukowym zajmowały opracowania o charakterze regionalnym dotyczące głównie praktyki i myśli edukacyjnej na terenie zaboru pruskiego i Wielkopolski. Opublikował łącznie 14 pozycji zwartych oraz ponad 300 rozpraw i artykułów, w tym 32 prace w wydawnictwach zagranicznych (w Niemczech, Włoszech, Hiszpanii, Stanach Zjednoczonych, Finlandii, Norwegii, Węgrzech i b. Czechosłowacji).

W jego dorobku badawczym ważne miejsce zajmują zwłaszcza takie pozycje zwarte, jak: *Działalność pedagogiczna Augusta Cieszkowskiego* (Poznań 1978), *Wszechnica Radiowa 1948-1954. Powstanie i działalność* (Warszawa 1981), *Oświata pracujących w Polsce* (Warszawa 1986), *Rola Towarzystwa Naukowej Pomocy im. Karola Marcinkowskiego w awansie społeczno-zawodowym młodzieży polskiej* (Poznań 1994), *Prolegomena do historii wychowania* (Poznań 1995). Pod Jego

redakcją ukazała się również obszerna publikacja zbiorowa, poświęcona ruchowi chóralnemu w Wielkopolsce pt. *Amatorski zorganizowany ruch śpiewaczy Wielkopolski w latach 1892-1992* (Poznań 1992).

Profesor Jan Hellwig uprawiając wybraną przez siebie dyscyplinę naukową – historię wychowania, uczestniczył aktywnie w – podejmowanych na gruncie polskim – dyskusjach nad jej przedmiotem i metodami badawczymi, jej dziejami i miejscem w systemie nauk humanistycznych oraz edukacji i kulturze pedagogicznej. Był przy tym na bieżąco zorientowany w najnowszych trendach badawczych tej dyscypliny za granicą. Uznawał historię wychowania za typową dyscyplinę „z pogranicza”. Podkreślał, że „leży ona na skraju nauk historycznych i pedagogicznych, wobec tego przedmiot jej i metody formowane są pod wpływem tych dwu dyscyplin”. Bliskie Mu było zarazem przekonanie o swoistej roli historii wychowania jako propedeutyki nauk o wychowaniu.

Profesor Jan Hellwig wniósł pewien wkład w rozwój na gruncie polskim tzw. biografistyki edukacyjnej poświęcając wiele prac postaciom, które swoją działalnością i poglądami na trwałe wpisały się na karty historii narodowej edukacji. Uważał, że „skoro historia wychowania i jej studiowanie mają być wskazówką dla pedagogicznego działania w teraźniejszości a także w przyszłości... pomocą w tym zakresie może być śledzenie i studiowanie jej poprzez biografie pedagogów a także nauczycieli różnych epok”. Warto w tym kontekście wskazać na publikacje Profesora Hellwiga poświęcone m.in. takim postaciom, jak: August Cieszkowski, Ewaryst Estkowski, Hipolit Cegielski, Karol Libelt, Kazimierz Jeżewski, Antoni Danysz, Bogdan Nawroczyński, Ludwik Jaxa-Bykowski.

Profesor Jan Hellwig był cenionym badaczem również poza granicami kraju. Złożył wiele wizyt naukowych w zagranicznych ośrodkach (m.in. w Hanowerze, Paderborn, Kolonii, Aachen, Berlinie, Halle, Lipsku, Salamance, Parmie, Joensuu, Helsinkach, Oslo, Pradze, Pesc, Lowanium, Rotterdamie). Utrzymywał stałą z nimi współpracę, uczestnicząc także czynnie w międzynarodowych kongresach i sympozjach naukowych, w pracach redakcji czasopism o zasięgu międzynarodowym (zwłaszcza w redakcji pisma „Paedagogica Historica”, wydawanego w Belgii).

Od wielu lat był aktywnym członkiem międzynarodowej organizacji historyków wychowania – International Standing Conference for the History of Education. W 1998 roku otrzymał ponadto nominację do członkostwa w American Biographical Institut, a w 1999 r. został wybrany na doradcę tego Instytutu w związku z pracami nad biografiami polskich pedagogów. Uczestniczył aktywnie w realizacji międzynarodowych programów badawczych dotyczących zwłaszcza wychowawczych aspektów edukacji europejskiej oświecenia i dziejów wychowania przedszkolnego. Należał do wielu krajowych organizacji oraz towarzystw społecznych i naukowych. Cenił sobie w szczególności udział w pracach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego (pełnił przez wiele lat funkcję prezesa Oddziału Poznańskiego PTP), Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, jak i członkostwo w Stowarzyszeniu Autorów Polskich. Podejmował także próby w zakresie ściślejszej integracji środowiska polskich historyków wychowania (był inicjatorem powołania do życia w 1993 roku Sekcji Historii Wychowania w ramach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego). Był w różnym czasie członkiem redakcji albo też bliskim współpracownikiem wielu krajowych czasopism: „Nauczyciel i Wychowanie”, „Biuletyn Historii Wychowania”, „Przegląd Humanistyczny”, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, „Przegląd Zachodni”, „Pamiętnik Słowiański”, „Kultura i Społeczeństwo”. Profesor Jan Hellwig wypromował bardzo wielu (ponad sześćuset) magistrów pedagogiki i 5 doktorów; uczestniczył ponadto w wielu przewodach doktorskich (w tym w dwóch za granicą) i habilitacyjnych.

Za swoją pracę zawodową i osiągnięcia na polu naukowym, dydaktycznym oraz społecznym był wielokrotnie wyróżniany. Uzyskiwał naukowe nagrody indywidualne Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, rektorskie nagrody za osiągnięcia naukowe lub organizacyjno-dydaktyczne, liczne odznaczenia, w tym Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

Profesor Jan Hellwig pozostanie w pamięci swoich uczniów, współpracowników i przyjaciół jako Osoba niezmiernie aktywna w życiu naukowym, zawsze gotowa służyć swoją pomocą, radą i doświadczeniem innym.

Wiesław Jamrożek